।।ଷୋଡ଼ଶ ଓ ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।।

ଶୀଘ୍ର ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନର ଯୋଗ୍ୟତା, ବାବାଙ୍କର ଉପଦେଶ, ବାବାଙ୍କ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ଏହି ଦୁଇ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଜଣେ ଧନାଢ଼୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି କିପରି ସାଇବାବାଙ୍କଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାକୁ କାମନା କଲେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ପୂର୍ବାଭାଷ : ଗତ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଚୋଲକର୍‌ଙ୍କ ସଂକଳ୍ପ କିପରି ଫଳବତୀ ହେଲା, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଏହି କଥାରେ ଶ୍ରୀ ସାଇବାବା ଦର୍ଶାଇଥିଲେ ଯେ ପ୍ରେମ ତଥା ଭକ୍ତି ସହକାରେ ଅର୍ପିତ ସାମାନ୍ୟ ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ସେ ହର୍ଷପୂର୍ବକ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯଦି ତାହା ଅହଂକାର ସହକାରେ ଅର୍ପଣ କରାଯାଏ ତାହେଲେ ତାହା ଅସ୍ୱୀକୃତ କରିଦିଆଯାଉଥିଲା । ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ହୋଇଥିବା କାରଣରୁ ସେ ବାହ୍ୟ ଆଚାର ବିଚାରକୁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉନଥିଲେ ଏବଂ ବିନମ୍ରତା ତଥା ଆଦର ସହକାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପହାରକୁ ହିଁ ସ୍ୱାଗତ କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରକୃତରେ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ସାଇନାଥଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଦୟାଳୁ ଏବଂ ହିତୈଷୀ ଏହି ସଂସାରରେ ଆଉ କିଏ ହୋଇପାରନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ତୁଳନା ସମସ୍ତ ଇଚ୍ଛାକୁ ପୂରଣ କରୁଥିବା ଚିନ୍ତାମଣି କିମ୍ବା କାମଧେନୁ ସହ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧି ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ, ତାହା କଳ୍ପନାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ।

।।ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତି ।।

ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତି ଇଚ୍ଛାରେ ଆସିଥିବା ଜଣେ ଧନାଢ଼୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଶ୍ରୀ ସାଇବାବା କିପରି ଉପଦେଶ ଦେଲେ ତାହା ଏବେ ଶ୍ରବଣ କରିବା । ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତାଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇନାହିଁ) ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧି ଥିଲା । ଅଚଳାଚଳ ସମ୍ପତ୍ତି, ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି, ଜମି ଓ ଅନେକ ଦାସଦାସୀ ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ବାବାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ଶୁଣିଲେ, ତାଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହିଲେ 'ମୋ ପାଖରେ ଏବେ ଆଉ କୌଣସି ଜିନିଷର ଅଭିଳାଷ ବାକି ନାହିଁ, ଏଣୁ ଏବେ ଶିରିଡ଼ି ଯାଇ ବାବାଙ୍କଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବି ଏବଂ ସତରେ ଯଦି ତାହା ମିଳିଗଲା ତାହେଲେ ମୋଠାରୁ ଅଧିକ ସୁଖୀ ଆଉ କିଏ ହୋଇପାରିବ ? ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ବୁଝାଇଲେ କି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତି ସହଜ ନୁହେଁ, ବିଶେଷକରି ତୁମପରି ମୋହାଚ୍ଛନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏକି ସର୍ବଦା ସ୍ତ୍ରୀ, ସନ୍ତାନ ଏବଂ ପଦାର୍ଥ ଲୋଭରେ ଆସକ୍ତ । ତୁମର ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା କିପରି ପୂରଣ ହେବ, ଭୁଲରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି ଦାନ କରିବା କଥା ତ ତୁମେ ଜାଣ

ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁଙ୍କର ପରାମର୍ଶକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ସେ ଏକ ଟାଙ୍ଗା ନେଇ ଶିରିଡ଼ି ଆସିଲେ ଏବଂ ମସଜିଦ୍‌ରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସାଇବାବାଙ୍କର ଦର୍ଶନ କରି ତାଙ୍କର ଚରଣରେ ଲୋଟିପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ କି "ଆପଣ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିବା ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମ ଦର୍ଶନ କରାଇଦେଉଛନ୍ତି । କେବଳ ଏହି କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ବହୁ ଦୂରରୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ମୁଁ ଯାତ୍ରା କାଳରେ ଅଧିକ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ଯଦି ମୋତେ କୌଣସିମତେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଯାଏ ମୁଁ ଏହି ଯାତ୍ରାକାଳୀନ କଷ୍ଟ ସଫଳ ଏବଂ ସାର୍ଥକ ହେଲା ବୋଲି ମନେ କରିବି ।'

ବାବା କହିଲେ "ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ର ! ଏତେ ଅଧୀର ହୁଅ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଶୀଘ୍ର ବ୍ରହ୍ମ ଦର୍ଶନ କରାଇଦେବି । ମୋର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାର ନଗଦ ସ୍ୱରୂପ ଅଟେ ଏବଂ ମୁଁ କେବେ ଉଧାର କରେ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଧନ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶକ୍ତି, ମାନ, ପଦ, ଆରୋଗ୍ୟ ତଥା ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର କାମନା ପୂର୍ତ୍ତି ନିମନ୍ତେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି । ଏପରି କୌଣସି ଲୋକ ତ ବିରଳ ଯିଏକି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପିପାସୁ ଅଟନ୍ତି । ଭୌତିକ ପଦାର୍ଥର ଅଭିଳାଷ ନିମନ୍ତେ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜିଜ୍ଞାସୁଙ୍କର ଆଗମନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ମୁଁ ଭାବୁଛି କି ମୋ ପାଇଁ ଏହି ସମୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଭ ତଥା ଧନ୍ୟ ଅଟେ, କାରଣ ତୁମ ପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି । ମୁଁ ସହର୍ଷ ତୁମକୁ ବ୍ରହ୍ମ ଦର୍ଶନ କରାଇଦେବି ।'

ଏହା କହି ବାବା ତାଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇଲେ ଏବଂ ନାନା କଥା ଆଲୋଚନା ଭିତରେ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ନିଜର ମୂଳ ପ୍ରଶ୍ନ ଭୁଲିଗଲେ । ବାବା ଜଣେ ବାଳକକୁ ଡାକି ନନ୍ଦୁ ମାରୱାଡ଼ିଙ୍କଠାରୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଧାର ଆଣିବାକୁ କହିଲେ । ବାଳକ ଜଣକ ଦୌଡ଼ିଗଲା, କିନ୍ତୁ କିଛି ସମୟ ପରେ ଫେରି କହିଲା କି ନନ୍ଦୁଙ୍କ ଘରେ ତାଲା ପଡ଼ିଛି । ଏହାପରେ ବାବା ଆଉ ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ । ଏଥର ମଧ୍ୟ ବାଳକଟି ଟଙ୍କା ଆଣିବାରେ ବିଫଳ ହେଲା । ଦୁଇ ତିନିଥର ଏପରି କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ପରିଣାମ ପୂର୍ବପରି ହେଲା । ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ବାବା ସ୍ୱୟଂ ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମର ଅବତାର ଥିଲେ । ଏଠାରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଯେ ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପ ପରିମାଣ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ତାଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା ? ତାଙ୍କର ତ ଏହାର ମୋଟେ ଆବଶ୍ୟକ ନଥିଲା । ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଜାଣିଥିବେ ଯେ ନନ୍ଦୁ ଘରେ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ନାଟକ ସେ କେବଳ ଅନ୍ୱେଷକଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ରଚନା କରିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମଜିଜ୍ଞାସୁ ମହୋଦୟ ଯାହାଙ୍କ ପାଖରେ ଟଙ୍କାର ବିଡ଼ାମାନ ଥିଲା, ଯଦି ସେ ପ୍ରକୃତରେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନର ଆକାଂକ୍ଷୀ ହୋଇଥାନ୍ତେ ତାହେଲେ ଏତେ ସମୟ ଯାଏଁ ନୀରବରେ ବସିନଥାନ୍ତେ । ଯେତେବେଳେ ବାବା ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଉଧାର ଆଣିବା ପାଇଁ ବାଳକଟିକୁ ଏପଟ ସେପଟ ଦୌଡ଼ାଉଥିଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ଦର୍ଶକ ରୂପରେ ବସିନଥାନ୍ତେ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ କି ବାବା ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂରଣ କରି ଋଣ

ଅବଶ୍ୟ ଶୁଝାଇବେ । ଯଦିଓ ବାବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଇପ୍‌ସିତ ରାଶି ଅତି ସ୍ୱଳ୍ପ ଥଲା, ତଥାପି ସେ ନୀରବ ହୋଇରହିଲେ ଏବଂ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଉଧାର ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ପାଠକମାନେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ତ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି ବାବାଙ୍କଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ, ଯାହାକି ବିଶ୍ୱର ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନ, ତାହା ପାଇବା ପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି । ଯଦି ବାବାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରେମ କରିବା ପରି ଅନ୍ୟ କେହି ହୋଇଥାନ୍ତା, ସେ କେବଳ ଦର୍ଶକ ନସାଜି ତୁରନ୍ତ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ସେହି ମହାଶୟଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ତ ବିଲକୁଲ ବିପରୀତ ଥିଲା । ନା ସେ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ନା ନୀରବରେ ବସିଲେ । ପରନ୍ତୁ ଶୀଘ୍ର ଫେରିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ଅଧୀର ହୋଇ ବାବାଙ୍କୁ କହିଲେ କି 'ବାବା ! ଦୟାକରି ମୋତେ ଶୀଘ୍ର ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ ।' ବାବା ଉତ୍ତର ଦେଲେ 'ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ର ! କ'ଣ ଏହି ନାଟକରୁ ତୁମେ କିଛି ବୁଝିପାରିଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶନ କରାଇବାର ହିଁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରୁଥିଲି । ସଂକ୍ଷେପରେ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶନ ନିମିତ୍ତ ପାଞ୍ଚଟି ବସ୍ତୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । (୧)ପଞ୍ଚ ପ୍ରାଣ (୨) ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ (୩)ମନ (୪) ବୁଦ୍ଧି ତଥା (୫) ଅହଂକାର । ଏହା ହେଲା ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ । ଆତ୍ମାନୁଭୂତିର ମାର୍ଗ ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ଚାଲିବା ସହ ସମାନ । ଶ୍ରୀ ସାଇବାବା ପୁଣି ଏହି ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ, ଯାହାର ସାରାଂଶ ହେଉଛି:-

ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବା ଆତ୍ମାନୁଭୂତିର ଯୋଗ୍ୟତା : ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପ୍ରାୟତଃ ତା'ର ଜୀବନ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମ ଦର୍ଶନ ହୋଇନଥାଏ । ତା'ର ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ କିଛି ଯୋଗ୍ୟତା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

(୧) ମୁମୁକ୍ଷୁତ୍ୱ(ମୁକ୍ତିର ତୀବ୍ର ଉତ୍କଣ୍ଠା) : ଯିଏ ମନେ କରେ କି 'ମୁଁ ବନ୍ଧନରେ ଅଛି' ଏବଂ ଏହି ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଇଚ୍ଛାକରେ ତଥା ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସୁକତା ଓ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପର ସହ ପ୍ରଯତ୍ନ କରେ ତଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହେ, ସେ ଏହି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମାର୍ଗରେ ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ।

(୨) ବିରକ୍ତି : ଲୋକ-ପରଲୋକର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନଭାବ । ଇହ ଜଗତର ବସ୍ତୁ, ଲାଭ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଆଦି କର୍ମଜନ୍ୟ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦାସୀନତା ଉତ୍ପନ୍ନ ନହୋଇଛି ସେଯାଏଁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜଗତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ ।

(୩) ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ : ଈଶ୍ୱର ଆମର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକର ରଚନା ଏପରି କରିଛନ୍ତି ଯେ ସର୍ବଦା ବାହ୍ୟ ଜଗତ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା ତା'ର ଧର୍ମ । ତେଣୁ ଆମେ ସର୍ବଦା ବାହାର ଜଗତର ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥାଉ, ଅନ୍ତର୍ଜଗତ ପ୍ରତି ନୁହେଁ । ଯିଏ ଆତ୍ମଦର୍ଶନ ଏବଂ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହୀ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ କରି ନିଜକୁ ନିଜ ଭିତରେ ଲୀନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

(୪) ପାପ ଶୁଦ୍ଧି : ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଷ୍କର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରିନାହିଁ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତି ମିଳିବ ନାହିଁ କି ମନ ସ୍ଥିର ରହିବ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧି ବଳ ଦ୍ୱାରା ସେ କଦାପି ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

(୫) ଉଚିତ ଆଚରଣ : ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁନଷ୍ୟ ସତ୍ୟବାଦୀ, ତ୍ୟାଗୀ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ ପାଳନ କରି ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିନାହିଁ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆତ୍ମୋପଲବ୍ଧି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

(୬) ସାରବସ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା : ଦୁଇ ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁ ଅଛି-ନିତ୍ୟ ଏବଂ ଅନିତ୍ୟ । ପ୍ରଥମଟି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଷୟ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ସାଂସାରିକ ବିଷୟ ସହ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏ ଉଭୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ହୁଏ । ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ତାକୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏକୁ ବାଛିବାକୁ ହୁଏ । ବିଦ୍ୱାନ ପୁରୁଷମାନେ ଅନିତ୍ୟରୁ ନିତ୍ୟକୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମନେ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯିଏ ମୂଢ଼ମତି ସିଏ ଆସକ୍ତିରେ ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ଅନିତ୍ୟକୁ ହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନେ କରି ସେହି ପ୍ରକାର ଆଚରଣ କରନ୍ତି ।

(୭) ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ : ଶରୀର ଏକ ରଥ ଓ ଆତ୍ମା ଏହାର ସ୍ୱାମୀ । ବୁଦ୍ଧି ସାରଥୀ, ମନ ଲଗାମ୍ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ହେଉଛି ଘୋଡ଼ା । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟାଦି ତାର ପଥ । ଯିଏ ବିଚାରଶୂନ୍ୟ, ଯାହାର ମନ ଚଞ୍ଚଳ ତଥା ଯାହାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସାରଥିର ଦୁଷ୍ଟ ଘୋଡ଼ା ସମାନ ଅଟେ, ସିଏ ତାର ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବ ନାହିଁ ତଥା ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରେ ଘୂରୁଥିବ । ମାତ୍ର ଯିଏ ଉନ୍ନତିକାମୀ, ଯିଏ ମନ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିପାରିଛି ତଥା ଯାହାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସାରଥିର ଉତ୍ତମ ଘୋଡ଼ା ସଦୃଶ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରହିଛି, ସିଏ ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବ, ଅର୍ଥାତ ତାହାର ପରମ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତି ହେବ ଏବଂ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ମନକୁ ବଶ କରିନିଏ, ସିଏ ଶେଷରେ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି କରି ସେହି ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଲୋକରେ ପହଞ୍ଚିଯାଏ ।

(୮) ମନର ପବିତ୍ରତା : ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ନିଷ୍କାମ କର୍ମ କରେ ନାହିଁ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଆତ୍ମଦର୍ଶନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବିଶୁଦ୍ଧ ମନରେ ହିଁ ବିବେକ ଏବଂ ବୈରାଗ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ, ଯେଉଁଥିରୁ ଆତ୍ମଦର୍ଶନ ମାର୍ଗରେ ପ୍ରଗତି ହୁଏ । ଅହଙ୍କାରଶୂନ୍ୟ ନହେଲେ ଆତ୍ମସାକ୍ଷାତକାର ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବିଷୟ ବାସନା ଆତ୍ମାନୁଭୂତିର ମାର୍ଗରେ ବାଧକ ଅଟେ । 'ମୁଁ ଶରୀର' ଏହି ଧାରଣା ଭ୍ରମ । ଯଦି ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ(ଆତ୍ମସାକ୍ଷାତକାର) ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାର ତୁମର ଅଭିଳାଷ ଅଛି ତାହେଲେ ଏହି ଧାରଣା ତଥା ଆସକ୍ତିକୁ ତ୍ୟାଗ କର ।

(୯) ଗୁରୁଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତା: ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଏପରି ଗୂଢ଼ ତଥା ରହସ୍ୟମୟ ବିଷୟ ଯେ ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା ଏହା ହାସଲ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି କାରଣରୁ ଆତ୍ମାନୁଭୂତି

ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁଙ୍କ ସହାୟତା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନେ କ'ଣ ଦେଇପାରିବେ ? ଗୁରୁଙ୍କ କୃପା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହା ସହଜରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇପାରିବ । ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ଏହି ମାର୍ଗ ଅନୁସରଣ କରି ଅନୁଭବ ହାସଲ କରିସାରିଛନ୍ତି, ସିଏ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ସରଳତାପୂର୍ବକ ସ୍ତର ପରେ ସ୍ତର ଦେଇ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ପଥରେ ନେଇପାରିବେ ।

(୧୦) ଶେଷରେ ଈଶ୍ୱର କୃପା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ : ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ କାହା ଉପରେ କୃପା କରନ୍ତି ତାକୁ ବିବେକ ଏବଂ ବୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରଦାନକରି ଭବସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି । ଏହି ଆତ୍ମାନୁଭୂତି ନା ନାନା ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟା ଓ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ହୁଏ ନା ଶୁଷ୍କ ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଦ୍ୱାରା । ଏଥିପାଇଁ ଯାହାକୁ ଏହି ଆତ୍ମା ବରଣ କରେ, ତାହାକୁ ତାହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ ତଥା ତାହା ସମ୍ମୁଖରେ ସେ ନିଜର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକଟ କରିଥାନ୍ତି- କଠୋପନିଷଦରେ ଏହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ବାବାଙ୍କର ଉପଦେଶ : ଯେତେବେଳେ ଏହି ଉପଦେଶ ସମାପ୍ତ ହେଲା, ବାବା ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କହିଲେ 'ଆଚ୍ଛା ମହାଶୟ ! ତୁମ ପକେଟରେ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କାର ପଚାଶ ଗୁଣ ଟଙ୍କା ରୂପରେ ବ୍ରହ୍ମ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ବାହାର କର । ସେ ନୋଟ ବିଡ଼ା ବାହାର କଲେ ଏବଂ ଗଣିବାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରି ଦେଖାଗଲା ଯେ ୧୦ ଟଙ୍କିଆ ନୋଟ ଠିକ୍ ପଚିଶଟି ଅଛି । ବାବାଙ୍କର ଏହି ସର୍ବଜ୍ଞାନ ଦେଖି ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ବାବାଙ୍କର ଚରଣରେ ଲୋଟିପଡ଼ି ଆଶୀର୍ବାଦ ଭିକ୍ଷା କଲେ । ବାବା କହିଲେ କି 'ନିଜର ବ୍ରହ୍ମ(ନୋଟ ବିଡ଼ା)ର ଏହି ବଣ୍ଡଲକୁ ସାଇତି ରଖ। ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମର ଲୋଭ ଏବଂ ଈର୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ଦୂର ନ ହୋଇଛି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପକୁ ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ । ଯାହାର ମନ ଧନ, ସନ୍ତାନ ଓ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ ନିମଗ୍ନ ରହିଛି, ସେ ଏହି ସବୁ ଆସକ୍ତିକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ବିନା କିପରି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ଆଶା କରିବ ? ଆସକ୍ତିର ଭ୍ରମ ଏବଂ ଧନତୃଷ୍ଣାର ଦୁଃଖ ଏକ ଭଉଁରି ସଦୃଶ, ଯେଉଁଥିରେ ଅହଙ୍କାର ଏବଂ ଈର୍ଷାରୂପୀ ମଗର ସନ୍ତରଣ କରେ । ଯିଏ ଇଚ୍ଛାରହିତ ହେବ, ସେ ହିଁ ଭବସାଗର ପାର ହୋଇପାରିବ । ତୃଷ୍ଣା ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହି ପ୍ରକାର। ଏଣୁ ସେମାନେ ପରସ୍ପରର କଠୋର ଶତ୍ରୁ । ତୁଳସୀ ଦାସ କହନ୍ତି :-

'ଯହାଁ ରାମ ତହଁ କାମ ନହିଁ, ଯହାଁ କାମ ନହିଁ ରାମ ।
ତୁଳସୀ କବହୁଁ ହୋତ ନହିଁ, ରବି ରଜନୀ ଇକ ଠାମ୍ ।'

'ଯେଉଁଠାରେ ଲୋଭ ଅଛି, ସେଠାରେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଚିନ୍ତନ ବା ଧ୍ୟାନର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ପୁଣି ଲୋଭୀ ପୁରୁଷର ବିରକ୍ତି ଏବଂ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତି କିପରି ହେବ ? ଲୋଭାସକ୍ତ ପୁରୁଷର ନା ଶାନ୍ତି ଥାଏ ନା ସନ୍ତୋଷ, ନା ସେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହୋଇପାରେ । ଯଦି ମନ ଭିତରେ କିଞ୍ଚିତ ମାତ୍ର ଲୋଭ ବାକି ରହିଯାଏ ତାହେଲେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଯେ ସମସ୍ତ

ସାଧନା ବ୍ୟର୍ଥ ଗଲା । ଜଣେ ଉତ୍ତମ ସାଧକ ଯଦି ଫଳପ୍ରାପ୍ତିର ଇଚ୍ଛା ବା ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପ୍ରତିଫଳ ଭାବନାରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ ଯଦି ସେଥିପ୍ରତି ଅରୁଚି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏନାହିଁ ତାହେଲେ ସବୁକିଛି ବୃଥା । ଆତ୍ମାନୁଭୂତି ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାରେ ସେ ସଫଳ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଯିଏ ଅହଂକାରୀ ତଥା ସର୍ବଦା ବିଷୟ ଚିନ୍ତନରେ ନିମଗ୍ନ ରହେ, ତା ଉପରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଉପଦେଶ ତଥା ଶିକ୍ଷାର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଏଣୁ ମନର ପବିତ୍ରତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, କାରଣ ଏହା ବିନା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାଧନାର କୌଣସି ମହତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଯାହାକୁ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ବୋଧଗମ୍ୟ ମନେହୁଏ ସିଏ ତାକୁ ହିଁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ମୋର ଭଣ୍ଡାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର କାମନା ପୂରଣ କରିପାରିବି, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ପାତ୍ରଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବାକୁ ପଡୁଛି । ମୁଁ ଯାହା କିଛି କହୁଛି, ଯଦି ତୁମେ ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତରେ ଶୁଣିବ ତାହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମର କଲ୍ୟାଣ ହେବ । ଏହି ମସଜିଦ୍‌ରେ ବସି ମୁଁ କେବେ ଅସତ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ ନାହିଁ । ଯେବେ ଗୃହକୁ କୌଣସି ଅତିଥିଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ ତାଙ୍କ ସହିତ ପରିବାର, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବନ୍ଧୁ, ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଭୋଜନ ପରଶାଯାଏ । ବାବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା ଏହି ଜ୍ଞାନ ଭୋଜିରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ଭକ୍ତ ସମ୍ମିଳିତ ହେଲେ । ବାବାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ପ୍ରାପ୍ତକରି ସେ ସମସ୍ତେ ସେହି ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହ ଆନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରସନ୍ନତାପୂର୍ବକ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ।

ବାବାଙ୍କ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ : ଏପରି ଅନେକ ସନ୍ଥ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଗୃହ ତ୍ୟାଗ କରି ଗୁମ୍ଫା ବା ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରରେ ଏକାନ୍ତ ବାସ କରି ନିଜର ମୁକ୍ତି ବା ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କିଞ୍ଚିତ ମାତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ନକରି ସର୍ବଦା ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ରହନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ସାଇବାବା ଏହି ପ୍ରକୃତିର ନଥିଲେ । ଯଦିଓ ତାଙ୍କର ଘରଦ୍ୱାର, ପତ୍ନୀ କି ସନ୍ତାନ, ନିକଟ ବା ଦୂର ସ୍ୱଜନ ନଥିଲେ, ତଥାପି ସେ ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ରହୁଥିଲେ । ସେ କେବଳ ଚାରି ପାଞ୍ଚଟି ଘରୁ ଭିକ୍ଷା ନେଇ ନିମ୍ବବୃକ୍ଷ ତଳେ ବାସ କରୁଥିଲେ ତଥା ସାଧାରଣ ନରତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଏହି ବିଶ୍ୱରେ ରହି କେଉଁ ପ୍ରକାର ଆଚରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହାର ସେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ । ଏପରି ସାଧୁ ବା ସନ୍ଥ ପ୍ରାୟତଃ ବିରଳ, ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବତ୍ ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ଲୋକଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାସ କରିବେ । ଶ୍ରୀ ସାଇବାବା ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ଥିଲେ, ଏଥିପାଇଁ ହେମାଡପନ୍ତ କହିଛନ୍ତି-ସେହି ଦେଶ ଧନ୍ୟ, ସେହି ପରିବାର ଧନ୍ୟ ତଥା ସେହି ମାତା-ପିତା ଧନ୍ୟ, ଯେଉଁଠାରେ ସାଇବାବା ରୂପରେ ଏହି ଅସାଧାରଣ ପରମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଅମୂଲ୍ୟ ବିଶୁଦ୍ଧ ରତ୍ନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ ।

ଶ୍ରୀ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ସାଇନାଥାର୍ପଣମସ୍ତୁ । ଶୁଭଂ ଭବତୁ ।।